

A SZIRMAI-DÍJAS KÖTETRŐL

Azzal szeretném kezdeni, hogy elfogult vagyok, ha a Szirmai Károly-díj mostani nyertesének a novellisztikájáról van szó – elfogult, mert Mihajlo Pantíc újbélgádi történetei mindig különlegesen provokatívan hatottak rám, nem vagyok sem kritikus, sem irodalomtörténész, ezeket a történeteket is fordítóként olvastam –, nem álltam ellen a kísértésnek, hogy némely mondatot, párbeszédet lefordítsak magamban magyarra, ellenőrizve így értéküket egy másik nyelv közegében. Ez egyfajta szakmai deformáció szövegolvasásban – viszont ha ez az ösztönzés elmarad, ha minden figyelmet sikerül a novellára összpontosítani, számomra ez megbízható jele annak, hogy „tökéletes” történetek állnak előttem.

Nem tartozom azok közé az olvasók közé, akik kedvelik, ha a művészetben sok művészet van, illetve, ha az a művészet, főképp az irodalomban, látható. Roland Barthes írja egy helyen, hogy az irodalom azt mondja, amit mond, és ezenkívül még csak azt mondja, hogy irodalom – erre a körülményre utal Pantíc sajtósági iróniával minden lépésekor. És ezért keltenek annyira mély benyomást, kötik le annyira a figyelmet ezek a történetek a szerelemről és a halálról, lét és nemlét elementáris jelenségeiről szólva, arról, ami a hétköznapokban elérhetetlen és kifejezhetetlen. Az ő világszemlélete, jobban mondva „világérzése” vagy saját magának a világ keretein belül való érzékelése, ha nem is tűnik annak, mégis tragikus: az e világban történő változások, legyenek azok bármilyenek, nem vezetnek a fájdalom és a szenvedés megszűnéséhez, még csak enyhüléséhez sem, csupán azok átcsoportosulásához, átrendeződéséhez.

Pantíc nemrég azt nyilatkozta egy interjúban, hogy a szerelemről való írást „a valóság tényleges állapotának az ellensúlyaként” éli meg, vagyis az egocentrikus, gonosz világ iránti szeretetet folyamatosan ki kell gondolni. És ki is gondolja, nosztalgiával, és mindig finom iróniával, mert irónia nélkül ez a nosztalgia irodalmilag elviselhetetlen lenne. Azt a benyomást kelti, hogy e nosztalgia nemcsak a szerelemre irányul – Esterházy írta valahol, valószínűleg Borgest parafrázálva, hogy a könyvtár az író hazája: ezt továbbfűzve mondanám, hogy Pantíc – úgy tűnik – egyetlen nosztalgikusan megélt hazája az írás.

Az író sorjázza a szerelem definícióit, ha lehetséges egyáltalán definíciókról beszélni, mert nyilvánvaló fenntartások állnak ott mindenféle végső igazság előtt. Ebben a gyűjteményben az imént említett egocentrikus, gonosz világ csak föl-fölbukkan a háttérben, mint valamilyen metafizikusan felfogott lét-állapot. Habár az író által használt irodalmi eszközök és módszerek főként a posztmodern arzenáljából származnak, azt mondanám, hogy művészi öntudata által a hagyományos európai modernizmushoz kötődik. Ez nem abban mu-

tatkozik meg elsősorban, hogy elválasztja a művészetet a politikától, hanem abban, hogy a novellát, a történetet mindenekelőtt nyelvi konstrukciónak tekinti, vagy eseménynek. Kigondolja, vagyis létrehozza a tökéletességet, a szépséget a tökéletlennel, a rúttal szemben. Ellenben tökéletes történetek nincsenek, nem is lehetnek, egyes részecskék örökre a történet hőseinek a titkai maradnak, habár ők igyekeznek egymást vallomásra bírni. A teljes történetek tehát reménytelenek, ami látható és amit hallani lehet, az mindig hiányos, töredékes. A szép pedig csakis akkor tökéletes, ha hibája van, „a történet csak úgy lehet rendben, ha valami nincs rendben benne”, ahogy a szerző mondja, léteznie kell egy elkerülhetetlen résznek, egy lyuknak, amely a leggyakrabban láthatatlanul tátong, a történetbe szöve, mintha ez a rész a történetnek elkerülhetetlen, strukturáló – és destrukturáló – következménye és feltétele lenne.

A dél-afrikai Nobel-díjas Coetzee irodalmi hőse, a Foe nevű „könyvcsináló” ezt a helyet, ezt a részt a történet „szemének” nevezi, a Nap „fekete torkának”, amely tátong vagy bámul ránk, mintha a tenger fenekéről bámulna. Átevezhetünk rajta, és visszatérhetünk a partra, nem leszünk bölcsőbbek. Alhatunk tovább, álmatlanul. Az viszont, aki elmerül e szemben vagy valami hasonlóban, és állja e tekintetet, az álmokat fog nyerni. És az egyik Pantić-történetben a tökéletesség megszemélyesítőjének szeme van a novella köldökén, amely bámul ránk.

VICKÓ Árpád

Elhangzott Verbászon 2003. december 18-án a Szirmai Károly Irodalmi Díj átadásán

IN MEMORIAM

HARKAI IMRE (1952–2004) – 2004. január 11-én tragikus hirtelenséggel elhunyt Harkai Imre topolyai építésmérnök, néprajzkutató. Munkái: Temerin népi építészete (1983), Gondolatok az élettérről (1986), Topolya építészete 1750–1941 (1991), A Vajdaság népi építészete (1991), Házrendszerek és szerepük a magyar népi építészetben (1995), Adorján népi építészete (1997), Topolya mezőváros tanya-rendszere (1998). Harkai Imre Csantavéren született, az általános iskolát Topolyán,

az építészeti technikumot Szabadkán végezte, majd a belgrádi Építészeti Karon diplomált, ahol 1998-ban a műszaki tudományok doktora címet is megszerezte. Tervezőmérnöki munkája Topolyához kötötte, de 1999-től a budapesti Szent István Egyetem Ybl Miklós Műszaki Főiskolai Kar óraadó tanára is volt.

ELHUNYT POZSVAI GYÖRGYI – A Litera hu. közölte a szomorú hírt, hogy „tragikus körülmények között” Pozsvai Györgyi egyetemi oktató, irodalomtörténész, kritikus Budapesten „az ünnepek